

Muhtin dihkát mu eallinbálgá alde:

Vuolga Áŋġelii

Go leimmet evahkus bohtán borgemánu álggus 1945 Anárii, ássen Rivola oarbmesmánáid ruovttus gitta juovllaid rádjái, goas eatnerohkki bođii mu viežžat Fašku Njearrejávraí. Eatni biigui doppe dalle Njearrejávri Niillas. Miessemánu gaskkamuttos 1946 maŋimuš siivvuid áigge bođii Njearrejávraí movttegis almmái, gii hui ustitlaččat dearvvahii eatni ja mu. Son lei Máijo-Niillas, mu boahttevaš biebmoáhčči. Gaskabeaivvi rádjai leimmet čohkkestan mu gálvobihtá ja gárran dan rehki, mas ieš čohkkájin. Go leimme Máijo-Niillasiin rasttildeamen Fáškku, de čalggai mu heargi johkii, muhto cevzziime almmatge goikkisin gáddái. Vujiime boares dálvemáđii mielde Áŋġela guvlui. Moadde kilomehtera ovdal Áŋġela jorggiheimme eretguvlui gilis. Niillasis ledje Čuđevuohču birrasiin veaddagasas čuođemađe álddud, maid áiggui guottehit. Vuosttas giđa orostallen dávjá biebmoáhčiinan Čuđevuohču gáttis lávus. Lei alimus giđda ja njuoratmisiid ruovggas gullui guhkás. Velohallen duolji alde ja guldalin luonddu jienaid. Dovden iežan nu uhccin ja geahnoheapmen buiga meahcis.

Dát munno áldduid guotteheapmi lea báhcán munnje hui bures millii. Oidnen mo Máijo-Niillas barggildii bohccuiguin. Son lei hui dárki das ahte bohccuiguin ja luondduin galggai ortnetmielde meannudit ja háliidii várra ahte oahpašin das juoidá. Niillas hálestii jámma muinna ja muitalii, makkár eallin mu livččii vuordimin, jos goas nu maŋjeleappos reŋgostallagoađášin badjeolbmuid. Son muittii dávjá rávvet ahte luonddu ii ožžon vahágahttit, dasgo luondu lei hui dehálaš bohccuide ja olbmuide. Go vuosttas giđa jođiime veattahaga ja Áŋġela gaska, de son čilgii buot mii orui dan veara. Son muitalii mo galggai goas láhttet ja bargat, čilgii daid seamma áššiid, maid su vánhemat ledje sutnje oahpahan. Son attii munnje smávva bargguid barganláhka. Galgen ovdamearkka dihte ovdal guotteha čatnat beatnaga ja biebmat dan. Ohppen diehtit, manin duot dahje dát ášši galggai dahkkojuvvot. Ná ohppen vehážiid váldit ovddasvástádusa barggus, mii munnje lei oskkilduvvon.

Eallin Áŋġelis

Láittastuvven muhtumin Áŋġelis. Áigi šattai nu guhkkin. Váivves dálkkit dedde veagal miela vuolás. Go Marast duottarat jávkke mierkká sisa, de orui nu ávdin. Ledjen juo ássan muhtun jagi Áŋġelis Máijo-Niillas-guokta geahčen. Lihkus dalle lei vel dat dološ muitalanárbevierru hui ealas. In dieđe mo livččen muđui loaktán áiggi. Guldalin skábman eahketbottaid gobmemáidnasiid ja eará soaiggus muitalusaid. Ellen ollásit mielde dán máinnasmáilmmis, mii geasuhii sakka mu nuorra miela.

Gili eará mánáin lei áhčči ja eadni. Mun ledjen nu okto. Mu rivttes áhčči Lásse Ovlla lei jábmán evahkkoáigge ja lei hávdáduvvon Gaska-Supmii. Luovosmánán dovden iežan famoheapmin. Mu jeddehus lei ahte mu áhčči lei almmis. Gilis lohke dálvit dávjá poastala, mas lei ain sáhka almmálaš áhčis. Vuosttas čoakkálasaide bessen giđđadálve 1947. Čoakkálmassajis lei issoras olmmošeatnatvuolta. Buohkat geahččaledje čoakkálasaide, jos veháge vejolaš. Čoakkálasaid maŋŋá orui dávjá erenoamás lossat. Sárdnealbmát sárdnidedje dieđusge Ipmila buorrevuodas. Čoakkálmassstohpui ledje oktii bohtán amas olbmot Norgga bealde. Ii oktage beroštan mus. Buohkain ledje iežaset oahppásat, geaiguin háliidedje ságaid lonohallat. Čoakkálmassain geahčadin dábálaččat gáhttui ja jurddašin iežan eallima dáppe Áŋġelis.

Ledjen vuot oktii hui šlundi, go eadni bođii. Son buvtii munnje odđa biktasiid, maid lei oastán gámagoarrumiin dinejuvvon ruđaiguin. Jurddašin man somá livččii lean ássat etniin gos nu meahcis čáppa bartažis ja barggadit suinna bohccuiguin.

Lei dálvi 1948 ja issoras buollašat. Galmmas šohku stohpui. Go leahkasta uvssa, de buolaš šáviha vilges rustan sisa ja čoaskuda ovddežisge stobu. Uhca lássaruvtto viggá veagal jiekŋut, vaikko mo geahččalan vuoigŋamiinnán doallat dan saŋasin. Bahkkestan gitta lássagurrii, vai oainnán buorebut olggos. Ná vásii vehážiid datge dálvi meattá. Sevdnjes áigi lei álgán juo skábmamánus. Muhtumin bilaledje nástit almmis, muhtumin badjánii

mánnu Látnjájotoavvi duohken. Máiju-áhku lei gilis dat máinnasčeahppi. Skábma lei dat áigi jagis, goas son lávii buot viššalepmosit máinnastit. Ja sus ledjege máidnasat vaikko guđeláganat. Muhtumat nu soigosat ahte guldalin jienajávohaga, muhtumiidda boagustin váimmu vuodus.

Dát Áŋŋela jagit ledje munnje agálaš iskkadallama áiggit. Soapmásat gili bártiin ledje mu mielas nu gievrrat ja lášmadat. Sii máhtte ovttá ja nuppi, ledjen ieš nu njuolvvas ja návccaheapme sin bálddas. Gárten ain báhtarin biebmovánhemiiddán lusa. Eará gánddat lávejedje ain viehkalahhtit mu ja boagustedje maŋŋái.

Ná golle Áŋŋela jagit. Biebmobárdnin rávámuvven ja ohppen diehtit, mat ledje mu vuoigatvuodat. Geassit mu rávke árraidit ja ovttas mii doamiheimmet láju bargat goas Čuđevuhččui, goas Máltti geassebáikái. Láju áigge lei álo hui hoahppu. Stávrádeimmet bivastatgállus suinniid, vai šibihiin lei dálvit maid borrat. Dálvit áiggi johtu dego njoazui, erenoamážit jaskes skábmaeahkedat ledje gaskkohagaid erenoamáš guhkit. Muhtumin sáhtii soiccáskiit nu ahte muohta bahkkii gitta stohpui. Dákkár dálkin olbmot orro ruovttuineaset, eai beatnagatge arvan ciellat. Dušše dálueamidat fertejedje ain idit-eahket návehii, lei dal buolaš dahje borga. Beavváš oidnogodii Áŋŋelis ođđajágimánu gaskkamuttu sulain, badjánii beaivi beavvis badjelii ja badjelii. Buolašijat garradedje muohttaga šelges cuoŋun, mii ruoži nu suohttasit bohccoreaga jálásiid vuolde.

Gidabeallai 1950:s buohccájin garra feberii, mii bisttii máŋga vahku. Veallájin searngas ja jámadin. Ledjen nu olggobealde dán máilmmis ahte in fihtten šat áiggi gollama. Máladin deattámiid siste. Go ledjen ain vehá gozuid alde, de Máijo-áhku jugahii munnje báhkka guohcarássejuhkosa. Muhtun beavve de dego ravgen fas albma áimmuid sisa. Beavváš báhtii sisa. “Don leat gusto lihkan“, dáikkii Máijo-Niillas. “Lean gal“, savkalin. “Rohkadalaime du beales ahte it jámášii. Gáttiimet juo du ovttá gaska jápmán, go it orron šat vuoigŋamin“, muitalii mu biebmohčči. Muhtun beavvi geažes dearvvasmuvvagohten, vaikko vel njozet. Gullen ahte ledjen gidđadálve 1945 buohcan Ylivieskas riissa, masa measta jámán.

Lávejin ain muhtumin bisánit smiehttat. Dihten ahte mus lei eadni gos nu máŋga miilla duohken muhtun sámedálus. Dan áigge in báljo diehtán iežas eatni ja áhči duogáži. Eadni ii lean goassige hállan iežas dahje vanhemiiddis birra. Maŋŋá easka oahpásmuvvagohten buorebut eadnái. Ledjen dalle juo skuvllas. Oidnen ahte son máhtii ovttá ja nubbi. Dat eai lean rievtti mielde mahkkige stuorra áššiid, muhto mun goittot ledjen čavlaí su dáidduid ovddas. Ja go son muitalii munnje maid lei oaidnán ja gullan, de orui ahte dat livčče dáhpáhuvván mu čalmmiid ovddas. Son oahpistii mu eará máilbmái go dat, mas ledjen dássáži eallán. Sus orui leamen juoga imašlaš fápmu. Skuvlaáigge eadni ii gallii fitnan internáhtas mu geahččamin. Bargat eadni lei hárvánan uhccivuoda rájes. Son lávii barggildit jienajávohaga iige bihkon duššiid.

Oktii fitnen dálvit Norgga bealde Basevuovddis boazosámiid lávu luhtte. Lei buolaš. Mánnu lei juo badjin, go čuigen ovddosguvlui. Jovden lávu lusa. Lávus ledje nuorat ja boarráset badjesámit. Fitnen vel seamma giđa áigge soames geardde sin luhtte ovdaljohttájedje mearragáddái, gos álddud galge guottadit. Muhtun eahket vuorraset almmái rohttii luodi. Dat orui nu ártet mu mielas. Áŋŋelis ledjen gullan dušše sálmmaid, muhto in goassige luodi. Boarráset olbmui ledjen gullan ahte juoigan lei biro bálvaleapmi, mii ii heiven kristtalaš olmui. Muhto mun gal in dovdan luodi dakkár áššin, mas livččii galgan issorasat ballat. Luodi fápmu ovdal juo geasuhii mu. Norgga sámiid gaskkas juoiganárbevierru lei buorebut seilon go Suoma bealde. Várre aiddo luodi geažil fitnen čuoovvovaš jagiid áigge duollet dálle dáid boazosámiid gallestallamin, ovdaljohtta fárrejin loahpalaččat eret Áŋŋelis.

Áŋŋelii ii lean dan áigge geaidnu. Gilláii beasai dušše meahcebálgáid mielde Gáregasnjárgga ja Anára guovllus. Gáregasnjárgii beasai geassit maiddá fatnasiin, dálvit sáhtii vuojašit doppe herggiiguin dahje heastain. Gidđat ja čakčat lei siivvuhisvuohka, mii sirrii Áŋŋela máŋga vahkkui eará máilmmis. Olbmot elle gilis iežaset eallima. Oddásiid stuorra máilmmis gulai radios dahje poastafievrrideaddjis, gii finai oktii vahkus gilis.